

и сферата на приложение на горните две формули за средна хармонична, мнозинството статистици-теоретици биха могли да се групират в две групи. Авторите от първата група поставят този въпрос на по-широка основа, като търсят цялостното му принципно разрешение. Те разглеждат и двете приведени по-горе формули и се стремят да намерят основанието за тяхната употреба в спецификата на познавателния смисъл на определен вид показатели, а именно така наречените „обратни“ показатели. Така например В. С. Немчинов посочва, че „средната хармонична се изчислява за индивидуални вариращи величини, изразени под формата на обратни показатели“.¹ Тези така наречени „обратни“ показатели имат следните характерни особености: 1. Те съществуват едновременно и паралелно с кореспондентните им „преки“ показатели за същото качество на дадено явление и 2, техните числени значения са реципрочни на числените значения на „преките“ показатели. По този начин тези автори приемат, че съществуват двойки показатели за едно и също качество на дадено явление, като единият от показателите в двойката е „пряк“ показател за даденото качество, а другият е „обратен“ показател за същото това качество. Най-често като пример за такава двойка показатели се посочват „прекият“ и „обратният“ показател за производителността на труда. „Прекият“ показател за производителността на труда, според схващанията на тези автори, представлява отношението на произведената продукция към разходвания за това труд, или количеството продукция за единица време, а „обратният“ показател представлява отношението на разходвания труд към произведената продукция, или количеството труд за единица продукция. Така двата показателя от всяка двойка — „прекият“ и „обратният“, като индивидуални показатели по своите числени значения, са реципрочни един на друг, тъй като са получени от едни и същи изходни величини, съчетани в обратни отношения. Осредняването на „преките“ показатели с цел да получим своден показател, по мнението на тези автори, трябва да става в аритметична форма, а осредняването на „обратните“ показатели, с оглед да се запази посочената реципрочност и при сводните показатели, трябва да става в хармонична форма. Така тези автори разрешават цялостно, поне от своя гледна точка, въпроса за сферата на приложение на хармоничната форма на осредняване.

Според нас обаче, тази класификация на показателите на „преки“ и „обратни“ не е убедително обоснована и поради това определянето на сферата на приложението на средната хармонична също не почива на достатъчно здрава основа. И за да изясним къде виждаме дефекта в тази класификация, ще се опитаме да разгледаме генезиса на този вид показатели, по отношение на който се прилага тя.

По начало не съществува съмнение и не може да се отрече, че съществуват редица показатели за уровень, които в своята статистическа форма представляват относителни величини и то от рода на така наречените координационни величини. Такива са например показателите за трудоемкостта на продукцията $\left(\frac{\text{разходван труд}}{\text{произв. продукция}} \right)$, за производителността на труда $\left(\frac{\text{произв. продукция}}{\text{разходван труд}} \right)$, за плътността на населението $\left(\frac{\text{население}}{\text{площ}} \right)$, за раз-

¹ Академик В. С. Немчинов, Сельскохозяйственная статистика с основами общей теории, Москва, 1945 г., стр. 48.